

anyag színe, minősége és megfelelő alkalmazása biztosíthatja a ruha sikerét.

Nincs az a főkéletes rajztudással párosult fantázia, amely a kigondolt ruhát olyan elevenséggel és természetességgel élénk tudja tární papíron, hogy azt a kivitel el ne ronthatná, vagy esetleg meg ne javíthatná, szóval meg ne másíthatná.

Számolnunk kell még azzal is, hogy esetleg a nemlétező, kigondolt ruhaanyagok nem állhatnak rendelkezésünkre s így a kivitelnél a megalkuvás keserősége mellett még könnyen balsiker is érhet. Az is bizonyos, hogy bármilyen gazdag legyen eszmékben a tervező, okvetlenül új gondolatokat támaszt benne a kezében levő anyag, sőt ez talán néhány új terv megvalósítására is serkenti.

A rajz könnyen megtéveszti nemcsak a laikust, hanem a hozzáértőt is. Egy jól megrajzolt női alak, ha még hozzá megnyerő mosolyával elkápráztat, könnyen elfelejteti velünk a ruhaterv fogyatékoságait, míg a legjobb tervet, amely rajzban talán nem olyan szerencsés, a külsőségeknél fogva könnyen félreteszünk mint meg nem felelőt. Sajnos, ez így van és éppen ezért nem szabad tisztán a rajzbeli tervezéssel beérnünk, amely legfőljebb csak egy gondolat megrögzítését szolgálja.

Könnyű azonban kijelölni az útját a tervezőnek, de sokkal nehezebb keresztülvinni a tervezés fönt említett gyakorlati módozatait.

Hogyan juthat a művész annyi anyaghoz, hogy annak segítségével megvalósíthassa eszméit? Ehhez nagyon sok pénz kell és aligha

akad nálunk művész, aki erre áldozhatna tisztán tanulás céljából.

Az egyetlen kínálkozó mód tehát a ruhatervezésnek iskolákban való tanítása, vagyis ruhatervezők nevelése. Ez már megkezdődött ugyan az iparrajziskolában évekkal ezelőtt, sajnos azonban a felszerelés és az anyagi eszközök fogyatékos volta, főleg a növendékek hiányos rajzbeli előképzettsége nem engedik meg itt azt a beható tanítást, amelyre ebben az esetben szükség volna. Az iparművészeti iskola, amely szintén bevezette a ruhatervezést, egyelőre szintén csak a papíron való tervezésre szorítkozik s ezért az eredmény itt sem lehet még az, amit óhajtani lehet. A jövő ilyenmű iskolájának teljesen fel kell szerelve lennie divatszalonyszerű műhellyel és bő anyagszertárral. Ennek a megvalósítása persze nem könnyű feladat, mert egyrészt pénzkérdésen múlik, másrészt gondoskodni kell a készülő ruhamodellek értékesítéséről is.

A kiképzett iparművészeknek mind az alakrajzban, mind pedig a síkdíszítésben kellő jártassággal kell bírniok, sőt a ruhakészítés terén is megfelelő készültséget kell felmutatniok, hogy eszméiket minden nehézség nélkül tudják papírra vetni és a ruhamodellt elkészíteni.

Ha az ilyen speciálisan képzett iparművészek között egy erős kéz kiválnék, elérhetnők néhány évtized múlva azt, hogy Budapest legalább is a közeli Kelet részére afféle divatgócponttá lenne, aminek a gazdasági jelentősége már néhány évtized múlva érezhetővé válnék.

DIVATKIÁLLÍTÁS ÉS HÁBORÚS BAZÁROK BÉCSBEN

IRTA FABINYI GYULA

Azt a német oldalról mind sűrűbben hangzó óhajtatást, hogy a divatművészetet a háború után szüntesse meg a franciák egyeduralmát és tegye izlésirányító központjává Bécsset, az osztrák iparművészet komoly előkészületek sugallójának tekinti. Senki sincs ott, aki kételkednék a bécsi évszázados divatművészet nagy, meggyőző erejében, abban a könnyűségben és ügyességben, mely a bécsi szabónak, divatrajzolónak, kalapcsinálónak ugyanakkora gazdasági előnyöket fog céltudatos propagandával nyújtani, mint amilyent egy régi kiváltság a franciáknak nyújtott eddig. S csak

ugyan úgy van, hogy a bécsi temperamentum, a helyi szellemből kifejlődött raffinált és kissé fényűző divathajlandóság oda fog vezetni, hogy a Közép- és Keleteurópa területére eső gazdasági közösségeknek a női konfekcióiparban sugárzó központja Bécs lesz. Ha az ember azt a divatkiállítást végigjárja, amely most nyílt meg az Österreichisches Museumnak a Stubenringen levő palotájában, akkor még inkább megerősödik ez az érzése. Háborús kiállítás ez, méreteiben kisebb, kivitelében szerényebb, mint amelyeket az osztrák iparművészet csarnokában megszoktunk, de éppen azért ingerlőbb. Azt mutatja, hogy Bécs még a nagy háború esztendeiben sem vesztette el invencióját, finom érzékenységét, élniakarását. Peche Dagobert építész végezte a berendező-

munkákat. Fehér és rózsaszín az uralkodó tónusok s az oszlopcsarnok belső kiképzése a terművészet egyik bravuros darabja. Köröskörül vitrinák a falba építve, középlútt egyetlen nagy tér, a bejáratnál szemközt a fal hosszában emelvényen egy empire-jellegű heverőpamlag, mindez a modellek felvonulására szolgáló revuek szceneriája. A vitrinákban pedig mindenütt: a divat varázslatos eszközei. Selymek, toalettek, tollak, ékszerek, flaconok, övek, a legraffináltabb batikok, a legszívárványosabb pamuthímzések, kalapok merészek és pikánsak, shawlok, melyekről téli éjszakák szépségei jutnak az ember eszébe, minden kis vitrin fűrdik a színekben és mindenütt ott csillog valami abból a boldog önfeledtségből, mely a bécsi nő jó kedvének kíséző zenéje.

Gyöngyökkel, csipkékkel, hímzéssel, fátyollal, aranyfonállal úgy bánnak ma a bécsi divatműhelyekben, mint Mária Terézia kora óta sohasem. S ennek az egésznek a belső architektúra rendező keze olyan pontos összhangzást, ragyogó és mégis megnyugtató keretet adott, amelyre csak érett művészet képes. A nevek, melyekkel találkozunk, mind ismertek. Itt vannak mindegyiknek az iskolák, Josef Hoffmann növendékei és sok-sok nő: Eva Freiberger, Mela Köhler, Else Stübchen-

C. O. Zeschka üdvözlő lap. Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből.

Zeschka C. O. Gratulationskarte aus der Sammlung des ung. Landeskunstgewerbemuseums.

C. O. Petersen: Ex-libris. Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből.

Petersen C. O.: Ex-libris aus der Sammlung des ung. Landeskunstgewerbemuseums.

Kirchner, Fella Jacobson, Emmy Zweibrück-Prochaska, Melanie Löffler, akiknek rajzai, divattanulmányai és karikatúrái díszítik a falakat. A Wiener Werkstätte hagyományos ornamensei, nyomott kartonjai még sok helyütt rikoltozva tódulnak elénk, de ma már e tekintetben is nagy a lehangolás és a bécsi toalettekművészetben egyre több a használhatóság, az utcai s köznapi használatra való figyelem, mint az atelierszerűség. S hogy a mai ízlés a maga nagyvilági jellegével etéren nem marad mögötte az elmultnak, azt egy-kettőre bizonyítja a szemlélőnek a történeti kosztümök bemutatása. A gondal összeszedett vigánok, ruhák, báli belépők, tüllök, ruche-ök, gallérok, csipkés jabot-k, selyem mellények és hímzett frakkok világa csak tanul-

ságokat nyújt a mai divattervezőknek s nem szemrehányásokat. Még a paszománnyok, rojtok s bojtok szakosztályában is, amelynek a bécsi iparművészeti iskolán különös fontosságot tulajdonítanak, a történeti kosztümök mintái nyújtják az anyagot. A bécsi divattervezőt a nagy ízlésen kívül főleg a nagy tanultság jellemzi. Az imént elsorolt nevek legtöbbje nem a divatnál kezdte, hanem a grafikával vagy a textil-technikával és csak a haut gout ellenállhatatlan ereje vezette

DIVATKIÁLLÍTÁS ÉS HÁBORÚS BAZÁROK BÉCSBEN

őket az iparművészet ez alkotótevékenységéhez. Ezalatt persze a szabás és varrás mesterségében is elsajátítottak annyit, amennyi kellett, de a tervező s a végrehajtó itt mégis különválnak. A bécsi jobb szabó sohasem a külföld vagy a konkurens cég modelljeit utánozza, hanem önálló (helyesebben a tervezője fantáziájában született) kreációkat nyújt. A szakma ma annyira szerteágazó s minden egyes részlete közt mégis annyira meg kell lennie az összhangnak, hogy ennek a belátása hozta létre a bécsi divatiparosok nagy Modellházát a Grabenen, a Habsburgergasse sarkán. Egyenesen az a rendeltetése, hogy az egyes divatszakmák egymással való találkozását tegye lehetővé. A szabóét s a rajzolóét, a paszományosét és a hímzőét. Itt is megvannak a vitrinák, de ezek állandóak, mint a világítótornyok, merre haladjon a bécsi ízlés a maga sajátos jellegének megőrzésére. Itt is megvan a színpad s a modellfelvonulás, de főleg a szabóknak egymás közt nyújt tanulságokat. Itt is vannak felolvasások, összejövetelek, ankétek, de gazdasági és szakkérdésekről. Az alapelv itt az volt, hogy csak a kis cégek s kisebb iparosok vegyenek részt az intézmény kialakításában s ezért messzemenő állami támogatásban is részesültek.

Mert az iparpártolás eszméje, melyet az alsóausztriai kormánytestületek nagy hozzáértéssel érvényesítenek, Bécsben egyre reálisabb, annak ellenére is, hogy a művészi tekintetek mélyen belejártszanak. Hogy például a népművészeti akciók is mennyivel észszerűbbek, mint a mieink, abba bepillantást nyújt egy kiállítás, melyet a bukovinai és galíciai menekülteknek munkáiból szedtek össze a háborús idők alatt. Mindenütt, ahol ilyen vidékekről menekült nők voltak a telepeken, ezeket a saját vidékük népies hímzéseiben oktatták. A kiállítás tehát nemcsak arról számol be, hogy a 236 népiskolában s a 97 szakmég 39 középiskolában mit tanultak a gyermekek s az anyáknak hogy magyarázták meg a csecsemőkkel való bánást, hanem azt is bemutatja, hogy a Müller Anita egységes

vezetése alatt álló tanfolyamokon milyen tűmunkákat produkáltak a parasztasszonyok. A legtarkább paraszthímzések váltakoznak itt a filet- és madeiramunkákkal, parasztlakodalomra berendelt bábuk gobelines üvegszekrények mellett. A csehek verticsipkéi, a dalmaták reticelléi azt mutatják, hogy a hadsegélyezés keze messzire nyúlt és nemcsak a menekülteket foglalkoztatta, hanem általában a hadisegélyre szorultakat. De egész egyszerű tábori és katonakórházi fehérneműk is vannak itt, mert az volt az elv, hogy a menekültek holmiját lehetőleg menekültek csinálják s a főlős munkával az állami és társadalmi támogatásért nyujtsanak ellenértékeket.

A népművészet s az egyes vidékek sajátos művészi hagyományainak megbecsülése mutatkozik abban a másik kiállításban is, melyet szintén a hadsegélyező hivatal rendezett a rekvirált fémtárgyak szebb darabjaiból. Patriotische Kriegsmetallsammlung, így hívják a tisztikaszinó épületében nemrég megnyílt kiállítást, melyben nemcsak magasrangú érdemelek csillognak az üveg alatt, hanem a mult időknek számos kedves és szép fémtárgya is, melyek méltók voltak a tűzhaláltól való megmenekülésre. Oltárkorona és trébeltéztalak a tizenötödik század ornamenseivel, ajtókopogtatók, fogantyúk, rézfüggönytartók végei, bosnyák és dalmát mozsarak keleties díszekkel, itt-ott egy-egy olasz hanggal, serlegek még a céhek idejéből, arannyal kiverve a széleken és egy egész csomó kolomp az ökrök nyakáról, remekei a vidéki rézöntőknek még a tizenhetedik és tizennyolcadik századból való évszámokkal. Krucifixek és Madonnák, szenteltvízartók és zsidó ritusból való gyertyartók, állóórák és kulacsok pajzsokkal, hozzávetőleg mintegy ötezer tárgy, melyek a haza oltáráról idekerültek, hogy mielőtt a műgyűjtőkhöz vándorolnának, a mai rézművészre elmozdítóan hasznosnak.

Kiállítások, bazárok, hadiemlék-árúsítóhelyek sűrűn váltakoznak Bécsben. Ízlés, finomság vagy legalábbis okosság van mindegyikben. Egyik sem túlnagyjelentőségű, de mindegyik figyelmet érde-

Ex libris
Walther
J. H. Giers

Molitor Math : Ex-libris.
Az O. M. Iparművészeti
Múzeum gyűjteményéből.

Math Molitor : Ex-libris.
Aus der Sammlung des
ung. Landeskunstge-
werbemuseums.

61

62

LAJTA BÉLA

63

64

65

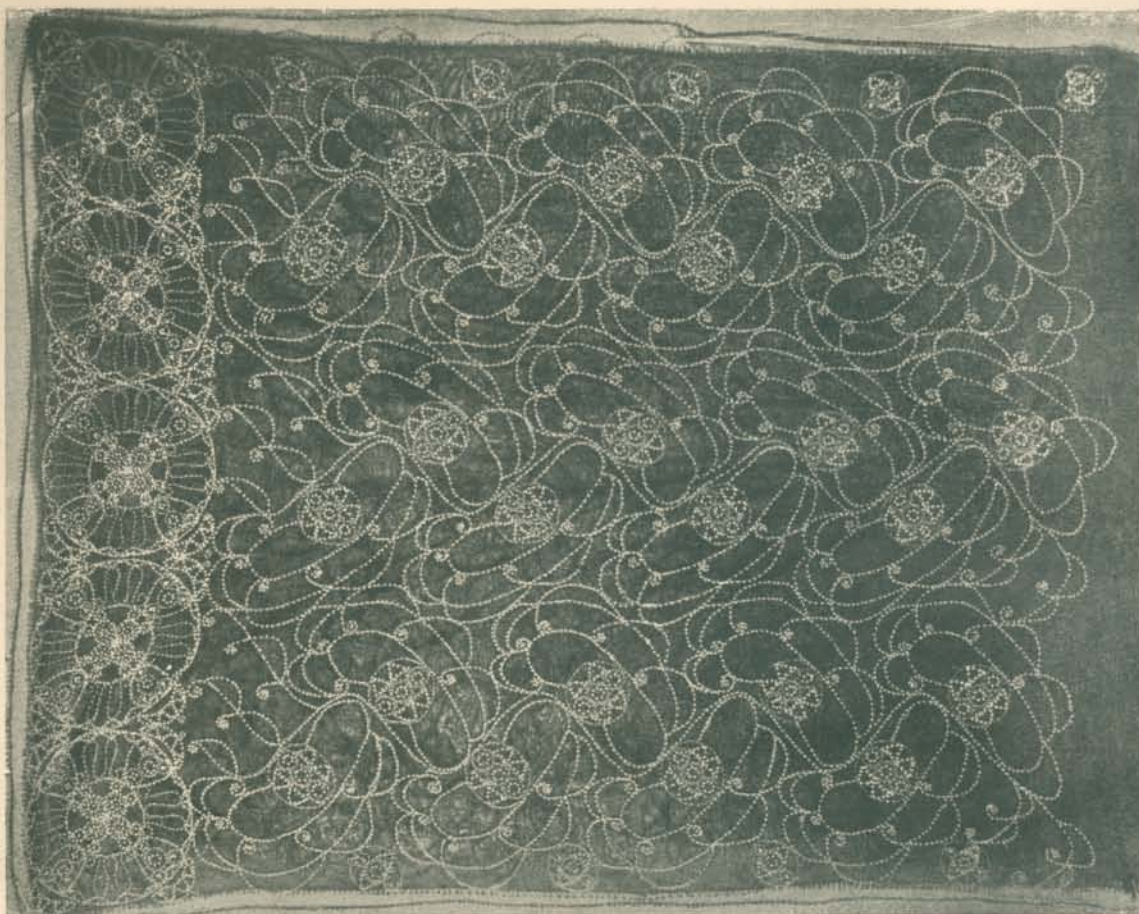
66

61—66. Lajta Béla: Fallcsempeminták.

61—66. B. Lajta: Modelle für Wandfliesen.

45

ACHILLES H.,
ZWICKLITZ
M. V.,
SCHLEIFER M.
ECKERMANN
G.

67

68

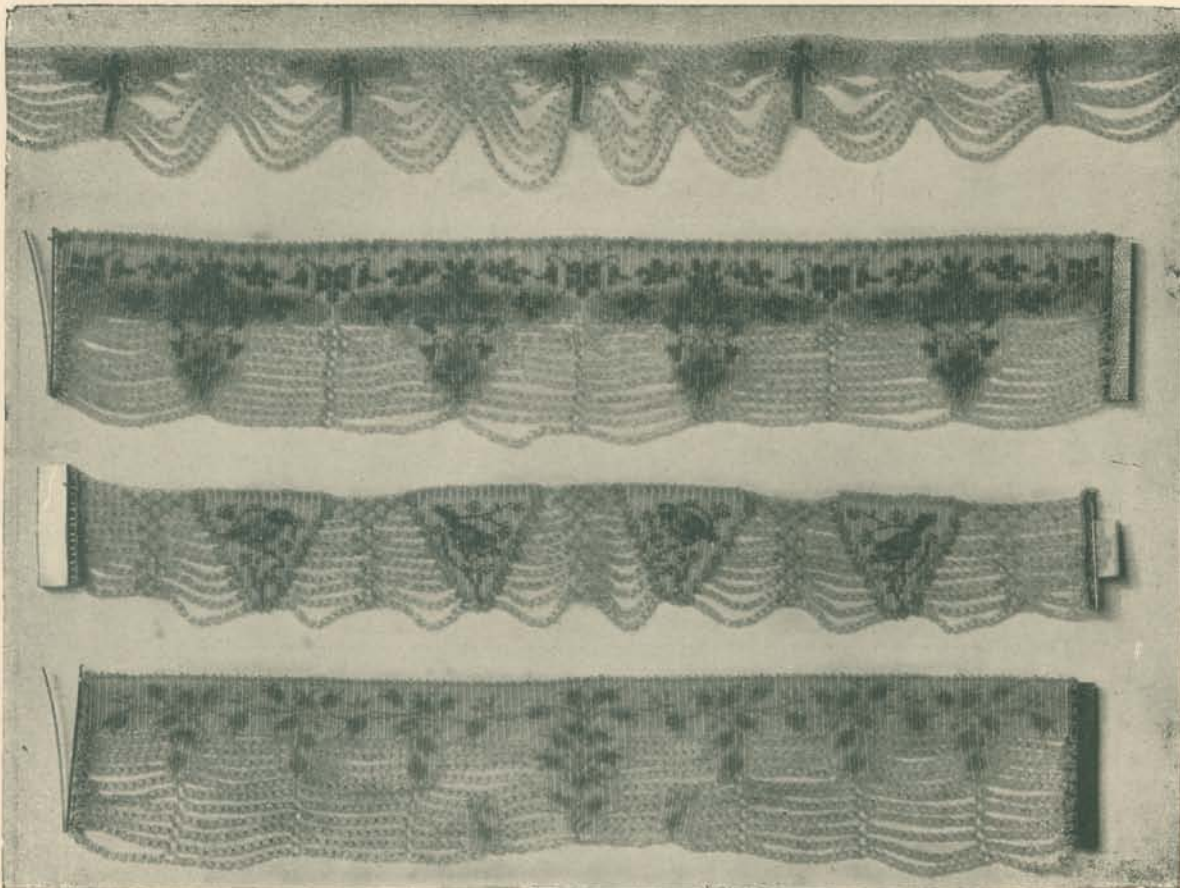
69

70

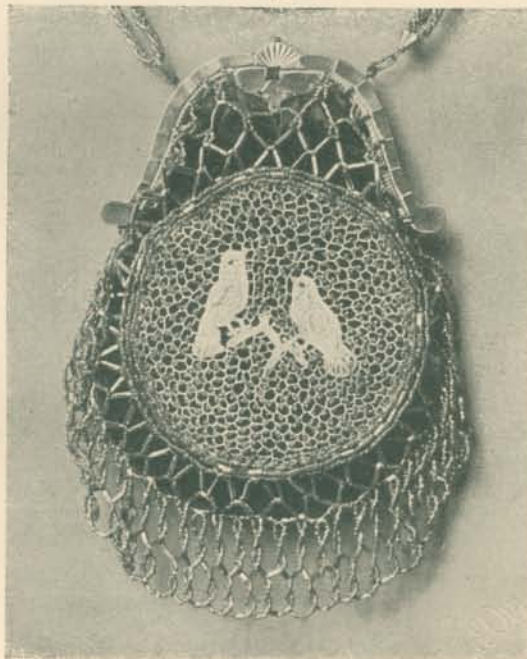
67. Achilles H. Hamburg: Színes gyöngyökkel díszített fekete kendő. — 68—70. Zwicklitz M. V. Berlin, Schleifer M. München, Eckermann G. Düsseldorf: Gyöngyökkel díszített tarsolyok. Szemelvények a „Glasperlen und Perlenarbeiten“ című műből.

67. Hilda Achilles Hamburg: Schwarzer Schal mit bunten Glasperlen. — 68—70. Täschchen von M. V. Zwicklitz Berlin, M. Schleifer München, G. Eckermann Düsseldorf. Entnommen dem Werk: „Glasperlen und Perlenarbeiten“. A. Koch-Darmstadt.

71

PASTER K. ÉS
STURM M.,
SZEPS A.

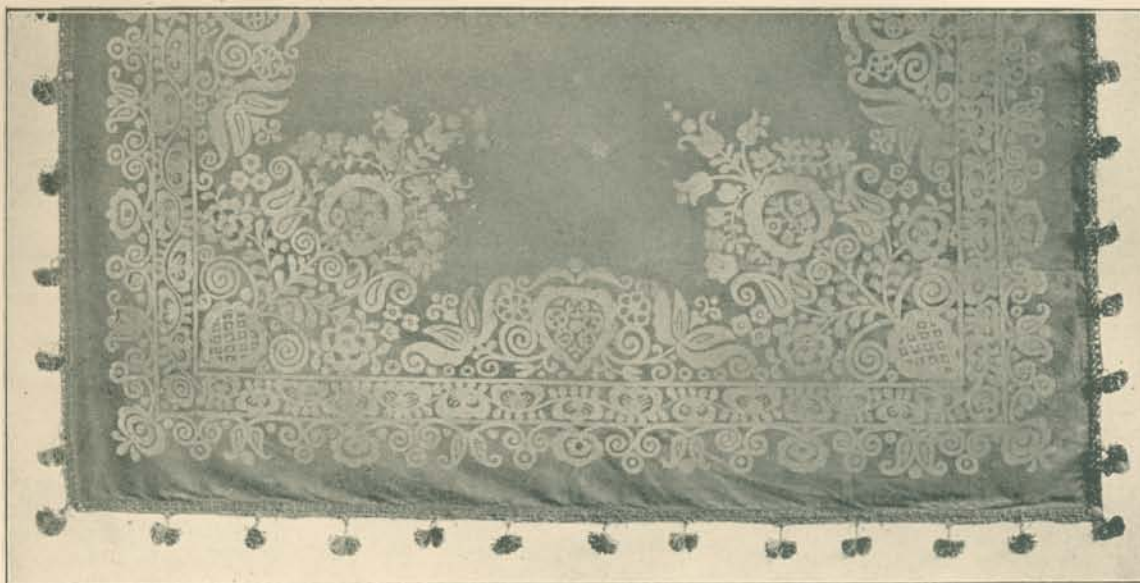
72

71. Paster K. és Sturm M. Gräfelingen: Nyakravalók átlátszó régi velencei gyöngyökből. — 72. Szeps A. Bécs: Horgolt gyöngymunkával díszített tarsoly. Szemlévények a „Glasperlen und Perlenarbeiten“ c. műből.

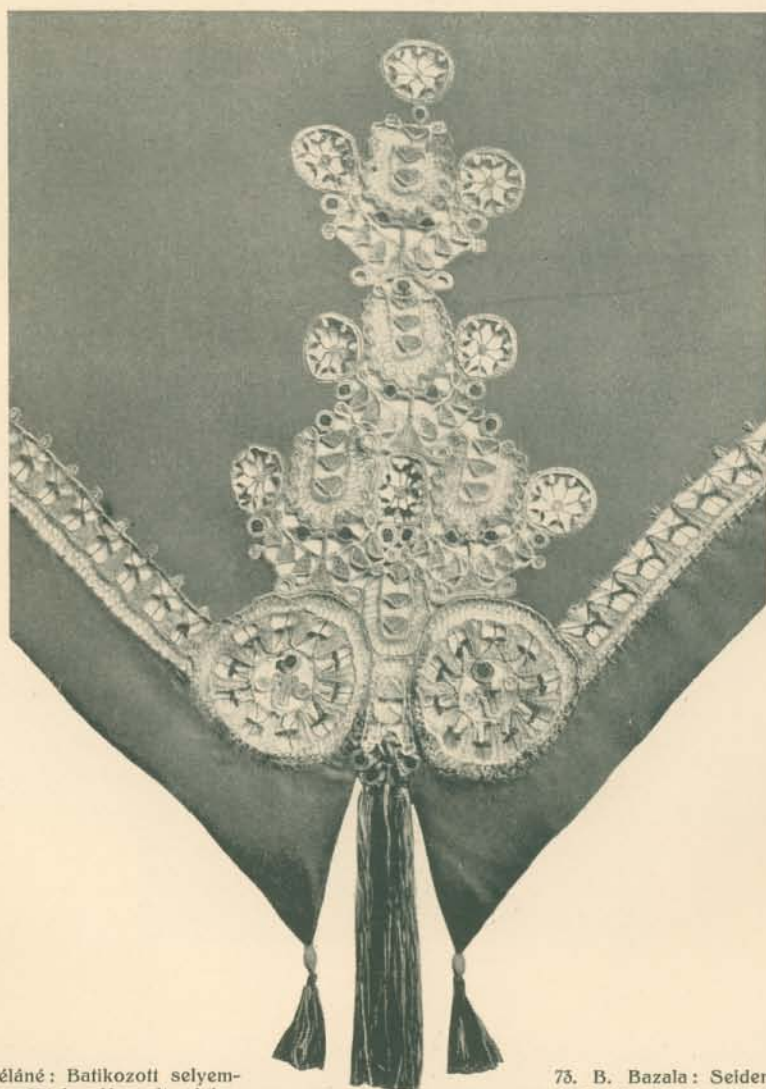
71. Klara Paster und Marie Sturm Gräfelingen: Kolliers aus durchsichtigen altvenetianer Glasperlen. — 72. A. Szeps Wien: Täschchen mit Perlhäkelei. Entnommen dem Werk: Glasperlen und Perlenarbeiten. A. Koch-Darmstadt.

47

ÖZV. BAZALA
BÉLÁNÉ,
KARDOS
BÖSKE

73

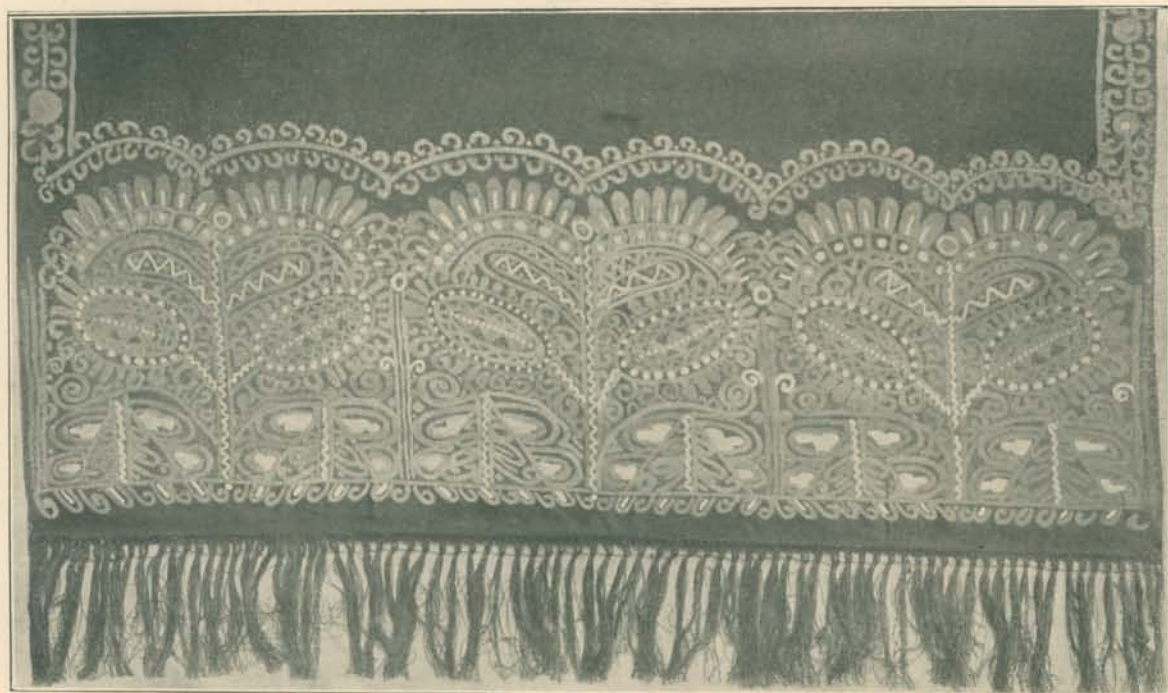

74

48

73. Özv. Bazala Béláné; Batikozott selyem-
kendő. — 74. Kardos Böske: Horgolt csipke-
betéttel díszített kendő.

73. B. Bazala: Seidentuch mit Batikdekor.
— 74. E. Kardos: Tuch mit gehäkkelten Ein-
sätzen.

75

ÖZV. BAZALA
BÉLÁNÉ,
SCHREIBER
ILONA!

76

75. Özv. Bazala Béláné: Batikozott selyemkendő. — 76.
Schreiber Ilona: Tarkán himzett vánkös.

75. Frau B. Bazala: Seidentuch mit Batikdekor. — 76
H. Schreiber: Buntgesfickter Polster.

GARA
ARNOLD,
GRÁBER
MÁRIA,
ÖZV. BAZALA
BÉLÁNÉ

77

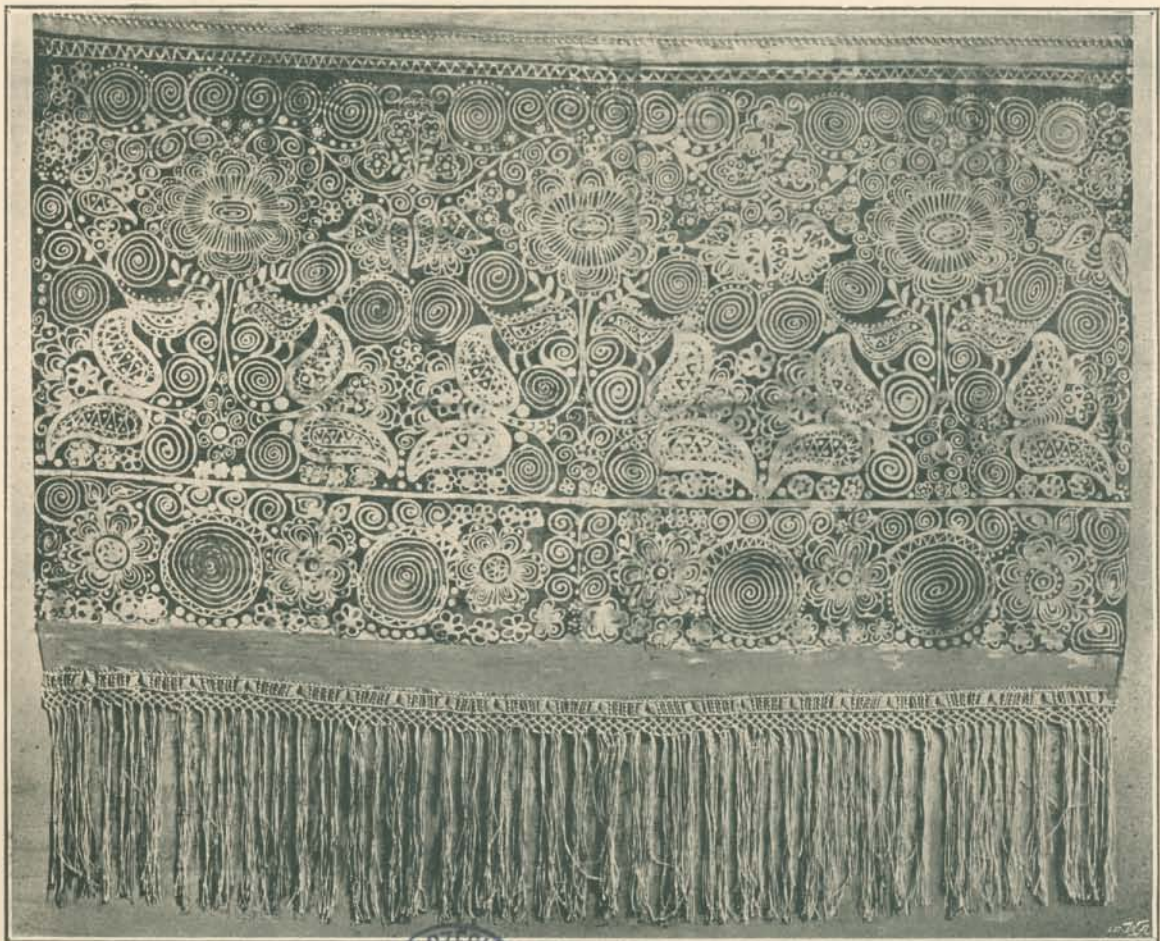
79

78

80

81

50

77—78. Gara Arnold: Női melltűk. Aranyba foglalt porcellán. — 79—80. Gráber Mária: Női melltűk. Ezüstbe foglalt drágakövek. — 81. Özv. Bazala Béláné: Batikozott selyemkendő.

77—78. A. Gara: Brustnadeln. Porzellan in Goldfassung. — 79—80. M. Gráber: Brustnadeln. In Silber gefasste Edelsteine. — 81. Frau B. Bazala: Seidentuch mit Batikdekor.

82

84

85

86

87

86

TÓTH GYULA,
SZAMOSI-
SOÓS VILMOS

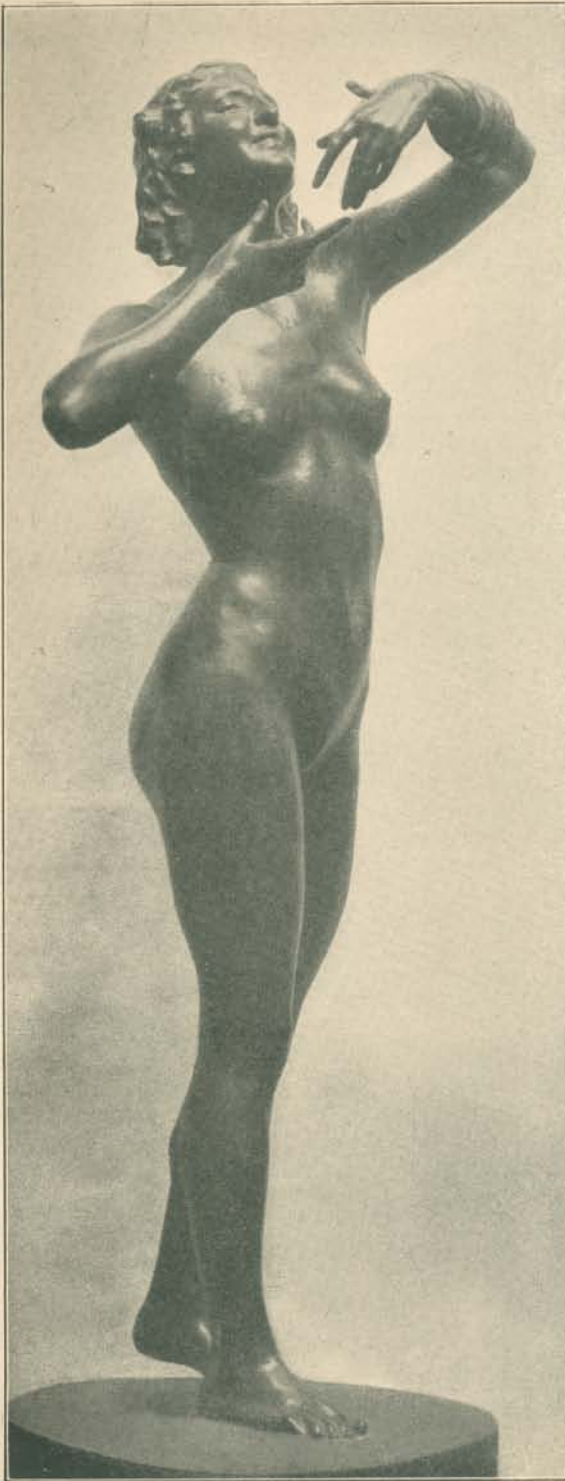
88

89

82—86. Tóth Gyula : Ezüst ékszerek. — 87. Szamosi-Soós Vilmos : Szt. György érem. Bronz. — 88—89. Tóth Gyula : Honfoglaló magyarok. Bronz. Szemelvények a magyar hadviseletet feltűntető sorozatból. 200 koronával jutalmazott pályaművek.

82—86. J. Tóth : Schmucksachen aus Silber. — 87. W. Szamosi-Soós : St. Georgstaler aus Bronze. — 88—89. J. Tóth : Ungarische Krieger zur Zeit der Landeseroberung. Bronze.

SZENT-
GYÖRGYI
ISTVÁN

90

91

mel. Észrevehető, hogy az osztrák iparművészeknek minden ötletességük és pezsgő temperamentumuk ellenére erősen küzdeniök kell a háborús év gazdasági nehézségeivel. Ennek a jegyében született meg a „Nemes munka elárúsítóhelyisége” is a Grand Hotel földszintjén, melyet az Österreichischer Werkbund rendezett s olyan az egész mint egy kis ékszeresdoboz. A háború megindulásakor a kölni Werkbundkiállításról visszakérült tárgyak kiállításának eszméjével egyült merült fel az iparművészek hadisegélyének s a kölcsönök nyújtásának gondolata is. Így jött létre ez a bolt, melynek értékéről nemcsak egy állandó jury ellenőrzése kezeskedik,

hanem a Werkbund zárt, exkluzív jellege is. Egyszerű, kedves, de nemesanyagú holmik vannak itt. Egy sem új, mivel megfordult már kiállításokon vagy művészi folyóiratok hasábjain, de itt is a kiállítás módjában, a csoportosításban s a helyiség finomságában van a vonzóerő. A Werkstätte művészei csinálták a legtöbbjét s a bécsi ízlés van meg minden pohárban, ékszerben, főkéntben, zománcos csatón, bőrtárcán és lámpaernyőn. Egy élni- és élveznivágó nagyváros finomságai, mely tudja, hogy ízlése a háború után nemcsak renommét fog jelenteni, hanem fontos állomást is az értékicserélés gazdasági útvonalán.

AZ ÉPÍTŐ-
MŰVÉSZET
KRITIKÁJA

AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZET KRITIKÁJA

IRTA RELLE PÁL

Magyar Iparművészet legutóbbi számában bővebben kifejtettem az okokat, melyek Budapest mai építőművészeti állapotához vezettek. Ezt az okfejtést most nem kívánom részleteiben megtoldani. Többek között azonban —

mint dr. Sztrakoniczky Károly vagy három évvel ezelőtt e folyóiratban megjelent cikkében — én is hivatkoztam a nyilvános ellenőrzésnek, vagyis a kritikának teljes hiányára, mint a budapesti ízléstelenség — építészeti ízléstelenség — megszületésének és továbbfejlődésének egyik okára.

Tény — és ez három esztendeje mit sem változott —, hogy Budapest külső képe egyre romlik és olyan építészeti formát ölt, amelyet „az utánunk következő nemzedék csak bosszuságok és az elődök lebecsülése közben fog elviselni.” Tény azonban az is, hogy ezen az anomálián — nevezhetjük idült betegségnek is — a nyilvános ellenőrzés aligha fog gyökeresen változtatni. Igaza volt Sztrakoniczky Károlynak, amikor felpanaszolta, hogy nálunk senki sincsen, aki az építészetet felfogásuk

téves voltára figyelmeztesse és igaza volt akkor is, amikor megállapította, hogy az építészet Magyarországon az utolsó évtizedekben úgy az építészek, mint a közönség és a sajtó szemében teljesen kikapcsolódott a művészetek közül. Ma azonban már ez a finom érzésű esztéta is bizonyára belátná, hogy Budapest építészeti bajain már sem a pusztá figyelmeztetéssel, sem azzal, hogy az építészetet visszatereljük oda, ahová tartozik, a művészetek közé — nem segíthetünk. A nyilvános ellenőrzést ugyanis, hacsak nem akarjuk túlbecsülni, nem tekinthetjük többnek lelkiismereti csillapítószernek; a preventive alkalmazott gyógyszer hatását azonban nem remélhetjük.

Sztrakoniczky Károly és vele sokan még azt remélték, hogy „ha a sajtó állandó komoly kritikával kísérne minden építőművészeti megnyilatkozást, akkor legalább azoktól a kísér-

letektől szabadulnánk meg, amelyek most az eredetiségkedés és tehetség nélküli nagyotakadás zavarából támadnak.” Ez pedig jóhiszemű tévedés. A megnyilatkozás, különösen pedig az építészeti megnyilatkozás olyan befejezett tény, amelyen már a legállandóbb és legkomolyabb sajtókritika sem segíthet. Az építészeti megnyilatkozások kőből, vasból, betonból és

H. Sundström : Ex-libris. Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből.

H. Sundström : Ex-libris. Aus der Sammlung des ung. Landeskunstgewerbemuseums.